

Možnosti regionálneho rozvoja priemyslu v Košickom kraji

Pavel VAVRINČÍK*

The Possibilities of Industry Development in Košice Region

Abstract

Regional problems of Slovakia have resulted from the deep transition of national economy. They have influenced the level of production and employment that have been decreased. They are connected with disharmony of institutional and organizational arrangements of economy and society. The paper is based on analysis of basic macroeconomic indicators development, economic activities and educational structure of Košice region.

We can point out that the structure of industry is diversified but not in all districts. The town Košice is assumed to keep dominant position in the region. Special attention will be devoted to development of new districts: Gelnica and Sobrance. Gelnica district suffers from conversion of armaments industry and Sobrance districts has the least developed industrial basis. The inevitable support should be given to SMEs to create diversified structure of economy in these districts.

Key words: regional problems, industry, macroeconomic indicators

JEL Classification: R11, R12

Úvod

Regionálny rozvoj je pojem, ktorý môže vychádzať z rôznych predstáv, teórií a modelov. Obdobie radikálnych zmien hospodárskeho systému, riadiaceho a rozhodovacieho procesu oživilo diskusie o koncepciách a možnostiach tvorby regionálnej politiky. Stratégia regionálneho rozvoja je veľmi flexibilná a závisí od mnohých faktorov, ktoré ju ovplyvňujú.

* doc. Ing. Pavel VAVRINČÍK, CSc., Ekonomická univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta, Katedra manažmentu, Tajovského 13, 041 30 Košice

Regionálna politika stojí pred novými požiadavkami globalizácie, regionalizácie politických a hospodárskych štruktúr s cieľom realizovať trvalo udržateľný rozvoj. Táto vlna zasiahla aj Slovensko. Problémy regionálneho rozvoja sú v súčasnosti na Slovensku dosť výrazné a regionálna politika sa ešte neadaptovala na zvládnutie nových požiadaviek. Zamerať sa na tvorbu určitej regionálnej politiky je veľmi problematické, pretože existuje mnoho konkurenčných teórií regionálneho rozvoja.

V tomto príspevku vychádzame z analýzy vývoja základných makroekonomických ukazovateľov, ekonomickej aktivity a vzdelanostnej štruktúry v regióne tak, aby sme mohli formulovať prioritné smery rozvoja štruktúrnych zmien v priemysle Východoslovenského kraja.

1. Nové smery regionálneho rozvoja Slovenska

Regionálne problémy Slovenska sú poznačené hlbokou transformáciou hospodárstva, ktorá sa prejavuje v poklese produkcie, zamestnanosti, v nesúlade inštitucionálneho a organizačného usporiadania hospodárstva a spoločnosti. Prakticky ešte stále pretrvávajú regionálna diferenciácia a regionálne rozpätie sa smerom zo západu na východ zväčšuje. Začatý proces regionálnej diferenciácie dostáva podobu modelu jadro – periféria, ktorý sa trvalejšie etabluje v smere od Bratislavy cez okresy južného a severného Slovenska smerom na východ [1].

Regionálna politika v Slovenskej republike sa uskutočňuje na:

- *národnej úrovni*, ktorú zabezpečujú príslušné ústredné orgány štátnej správy a ktorá má predovšetkým selektívny charakter so zameraním na vopred vymedzené regióny;

- *regionálnej úrovni*, ktorú by mali zabezpečovať orgány regionálnej samosprávy a ktorá má celoplošný charakter a zameriava sa na vnútroregionálnu problematiku.

V podmienkach Slovenska sa regióny podporujú v rámci systému regionálnej politiky štátu:

- *štruktúrne postihnuté regióny* (priemyselné oblasti s útlmom tradičných odvetví a vysokou mierou nezamestnanosti),

- *hospodársky slabé regióny* (s nižšou hospodárskou a životnou úrovňou),

- *ďalšie regióny*, pokiaľ o tom rozhodne vláda (prihraničné oblasti, mikroregióny s vysokou mierou nezamestnanosti a iné).

Podľa A. Ivaničkovej [2, s. 54] by regionálna politika mala smerovať k integrovanejším regionálnym stratégiám, ktoré by sa pružnejšie adaptovali na potreby regiónov. Aktéri na regionálnej úrovni musia akceptovať svoju zodpovednosť a centrálna vláda sa musí naučiť poskytovať pomoc a menej intervenovať. Regionálna rozvojová politika by mala svojimi programami a nástrojmi predovšetkým

smerovať k zlepšeniu výkonnosti domácich subjektov tak, aby dostali šancu plne rozvíjať svoje aktivity v regióne. Vytvorenie siete medzi priamymi zahraničnými investíciami a inovačnými domácimi firmami by viedlo k novej rastovej ceste, ktorá by spájala fyzickú a komunikačnú infraštruktúru, rozvoj ľudských zdrojov, financovanie inovácie, inovačný manažment a dopyt hnaný technologickým transferom. Je paradoxné, že tie regióny, ktoré sa rozvíjali len na základe extenzívnej regionálnej rozvojovej politiky, ktorých rozvoj bol hnaný finančnými prostriedkami, úsilím o získanie zahraničných investorov, lacnou pracovnou silou, čiže pomocou *marketingu regiónu*, boli vystavené väčšej zraniteľnosti z hľadiska budúceho rozvoja ako tie regióny, ktoré sa rozvíjali na základe *regionálnej inovačnej stratégie*.

Pre úspešnú štátnu regionálnu rozvojovú politiku podľa A. Thiersteina a U. K. Eggera [5] je potrebné splniť päť predpokladov:

Po prvé, regionálna politika stojí pred „výzvou“ neustálych zmien v hospodárstve a spoločnosti. Technológie, inštitucionálne rámce preto potrebujú anticipatívnu orientáciu, ktorá by zohľadňovala možné scenáre rozvoja, poskytovala relevantné informácie regionálnym aktérom a vypracovala stratégie na zvládnutie požiadaviek budúcnosti.

Po druhé, rýchlo sa meniaci politika si vyžaduje pružné politiky a efektívnu i výkonnú verejnú správu. Je potrebné rozvinúť nové organizačné schopnosti a posilniť riadiace kapacity.

Po tretie, nástroje politiky by mali byť časovo obmedzené. Z minulosti plynie ponaučenie, že politické opatrenia a subvencie je po ich uplatnení ťažké zrušiť. Určenie časového limitu uľahčuje zrušenie neúspešných stratégií (opatrení) a pomáha preorientovať sa na úspešnejšie. Inými dôvodmi zefektívnenia regionálnej politiky sú programy, ktoré financujú výlučne náklady na štart. To podnecuje politikov navrhovať ekonomicky životaschopné projekty.

Po štvrté, pre regionálny rozvoj sa v súčasnosti stávajú čoraz významnejšími prístupy k informáciám a *know-how* a informačným technológiám.

Po piate, efektívna regionálna politika si vyžaduje systematické vyhodnocovanie politických opatrení. Vyhodnocovanie pomáha pochopiť realizáciu rozvojových politík, či sú efektívne a výkonné, i to, aké úlohy zohrávajú jednotliví aktéri v regióne. Preto sa objavuje potreba procesu určenia vzťahov medzi vedeckou komunitou, verejnou správou a ďalšími regionálnymi aktérmi.

Základným programovým dokumentom SR v oblasti regionálnej politiky na obdobie 2000 – 2006 je *Národný plán regionálneho rozvoja Slovenskej republiky*. Vytvára základný predpoklad na získanie finančných prostriedkov z predvstupových fondov. Poskytuje komplexný pohľad na súčasný stav regiónov SR na úrovni NUTS II, bariéry ich rozvoja, ako i možné prekonanie týchto bariér

prostredníctvom rozvojových priorít a stratégií. Súčasne má zabezpečiť funkčnosť regionálnej politiky v symbióze s národnými rozvojovými prioritami.

Podľa doterajších názorov orgánov Európskej komisie zodpovedajú územia všetkých pôvodne kandidátskych krajín povahe *Cieľa 1 Politika hospodárskej a sociálnej súdržnosti* (zaostávajúce regióny), a preto môžu získať podporu zo všetkých troch nástrojov predvstupovej štruktúrnej politiky (programy SAPARD, ISPA a PHARE).

Cieľom Národného plánu regionálneho rozvoja je prezentovať orgánom Európskej komisie celkovú stratégiu, ktorá zdôvodňuje priority, pre ktoré Slovenská republika bude žiadať podporu z predvstupových zdrojov EÚ.

Strategický zámer Národného plánu regionálneho rozvoja SR, ktorý bol schválený vládou SR (03/2001) má za cieľ zmierniť rozdiely v tvorbe HDP na obyvateľa tak, aby SR do roku 2006 dosiahla úroveň 55 – 60 % z priemeru HDP/obyvateľa štátov EÚ a v priebehu ďalších 5 – 6 rokov dosiahla úroveň minimálne 75 %.

Formulácia strategického cieľa vychádza z predpokladu, že medziročný prírastok HDP v priemere za Slovenskú republiku sa bude od roku 2001 pohybovať v intervale 4,0 – 6,0 %. Aby sa uvedený cieľ mohol zabezpečiť, je potrebný aj aktívny prístup v rámci regiónov na úrovni jednotlivých krajov.

2. Ekonomický potenciál Košického kraja

Košický kraj sa nachádza v juhovýchodnej časti Slovenskej republiky. Svojou rozlohou 6753 km² zaberá 14 % územia SR. Na juhu hraničí s Maďarskou republikou s dĺžkou hranice 163,8 km a na východe s Ukrajinou v dĺžke 63,4 km. Na severe a západe susedí s Prešovským a Banskobystrickým krajom. Administratívne sa člení na 11 okresov. Štyri okresy (Košice I, II, III, IV) sú vytvorené v meste Košice, ďalšie okresy Košického kraja sú Gelnica, Košice-okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov. V Košickom kraji žije 766 650 obyvateľov a svojou hustotou 113,5 obyvateľov/km² mierne prekračuje priemer Slovenska (110,1 obyv./km²).

Hrubá pridaná hodnota

V Košickom kraji bola v roku 2000 vyprodukovaná hrubá pridaná hodnota v objeme 111,7 mld Sk, ktorou sa kraj na hrubej pridanej hodnote SR podieľal 14 %. V porovnaní s rokom 1996 sa jej objem v Košickom kraji v roku 2000 zvýšil viac (index 154,2) ako v priemere za SR. Na 1 obyvateľa v roku 2000 pripadala hrubá pridaná hodnota v objeme 145,6 tis. Sk, v rámci SR bola tretia najvyššia, avšak bola nižšia ako priemer za SR.

Tabuľka 1

Hrubá pridaná hodnota (v mil. Sk) – porovnanie v rámci SR

Kraj, SR	1997	1998	1999	2000	2000	
					Podiel krajov v %	Podiel na 1 obyv. v Sk
Bratislavský	143 890	158 712	168 427	187 726	23.6	304 231
Trnavský	66 953	72 189	82 960	82 403	10.4	149 432
Trenčiansky	64 752	70 867	77 584	76 941	9.7	126 384
Nitriansky	67 258	75 236	82 180	91 656	11.5	128 262
Žilinský	65 909	73 418	79 220	85 194	10.7	122 784
B.Bystrický	69 336	75 837	83 010	86 912	10.9	131 272
Prešovský	58 466	64 611	70 151	72 605	9.1	92 199
Košický	80 778	93 951	104 775	111 734	14.1	145 628
<i>Slovensko</i>	<i>617 342</i>	<i>684 821</i>	<i>748 307</i>	<i>795 171</i>	–	147 185

Prameň: Štatistický úrad SR, Národné účty; vlastné prepočty.

Jednotlivé *odvetvia* sa na hrubej pridanej hodnote podieľali v rôznej výške. Z nasledovného prehľadu vyplýva, že *rozhodujúce produkčné odvetvia hospodárstva Košického kraja* (C – F: ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba, stavebníctvo 28,9 % r. 2000) *mali nižší podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty* za kraj ako odvetvia ekonomických činností: obchod, reštaurácie, doprava, telekomunikácie. Podobný vývoj bol aj za SR.

Za hodnotené obdobie sa *mierne zvýšil* podiel Košického kraja na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR za odvetvia zaradené do skupiny A – B (poľnohospodárstvo, lesníctvo) a G – P (obchod, reštaurácie, peňažníctvo, poisťovníctvo a i.).

Tabuľka 2

Podiel hlavných odvetí na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v Košickom kraji a SR (v mil. Sk)

Odvetvie	KE kraj	SR	KE kraj	SR	KE kraj	SR	KE kraj	SR
	1997		1998		1999		2000	
A + B	3 383	31 986	3 201	32 259	4 393	44 399	3 455	36 003
Podiel z celku (v %)	4.2	5.2	3.4	4.7	4.2	5.9	3.1	4.5
C – F	28 302	234 291	30 010	244 498	30 799	249 712	32 319	275 426
Podiel z celku (v %)	35.0	38.0	31.9	35.7	29.4	33.4	28.9	34.6
G – P	51 425	373 491	61 772	417 995	70 230	460 410	75 960	483 842
Podiel z celku (v %)	63.7	60.5	65.7	61.0	67.0	61.5	68.0	60.8
Spolu	80 778	617 342	93 951	684 821	104 775	748 307	111 734	795 171

- x/A, B – poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov;
 C, D, E – ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba, výroba a rozvod elektriny, plynu, pary, vody;
 F – stavebníctvo;
 G, H, J – obchod, hotely a reštaurácie, doprava, pošty a telekomunikácie;
 J, K – peňažníctvo, poisťovníctvo, iné obchodné služby;
 L, M, N, O, P – iné trhové a netrhové služby.

Prameň: Štatistický úrad SR; vlastné prepočty.

Tabuľka 3

Podiel Košického kraja na hrubej pridanej hodnote SR podľa hlavných odvetví (v %)

Odvetvie	1997	1998	1999	2000
A + B	10.6	9.9	9.9	9.6
C – F	12.1	12.3	12.3	11.7
G – P	13.8	14.8	15.3	15.7
Spolu	13.1	13.7	14.0	14.1

x/A, B – poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov;

C, D, E – ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba, výroba a rozvod elektriny, plynu, pary, vody;

F – stavebníctvo;

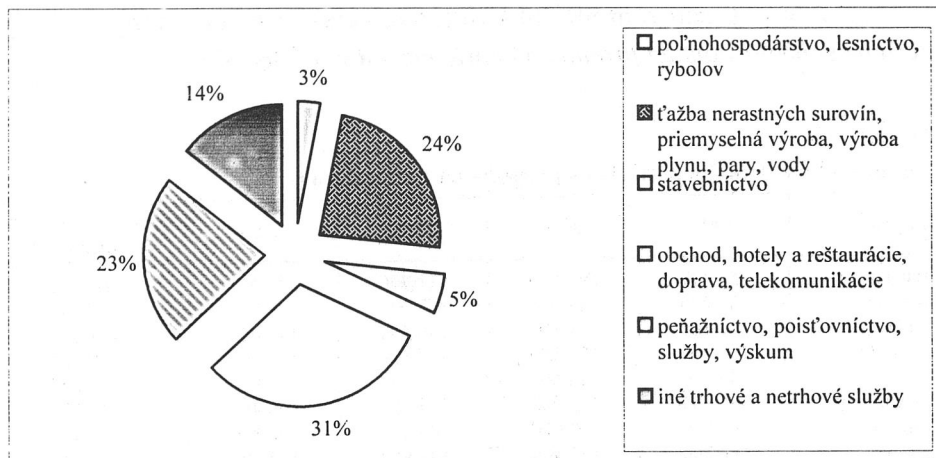
G, H, J – obchod, hotely a reštaurácie, doprava, pošty a telekomunikácie;

J, K – peňažníctvo, poisťovníctvo, iné obchodné služby;

L, M, N, O, P – iné trhové a netrhové služby.

Prameň: Štatistický úrad SR; vlastné prepočty.

Graf 1

Hrubá pridaná hodnota podľa ekonomických činností – Košický kraj**Hrubý domáci produkt**

Košický kraj je z hľadiska sily ekonomického potenciálu *druhým najvýznamnejším krajom* Slovenskej republiky. V roku 2000 sa v kraji vyprodukoval hrubý domáci produkt v objeme 125 mld Sk, ktorým sa kraj na objeme HDP SR podieľa 14 %. *Na 1 obyvateľa* bol vyprodukovaný HDP v objeme 163 tis. Sk. Rast hrubého domáceho produktu v Košickom kraji bol takmer na úrovni priemeru SR.

Tabuľka 4

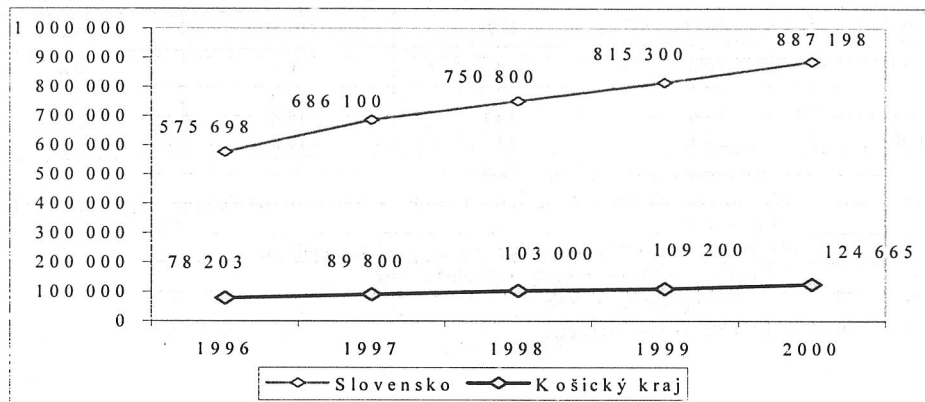
Hrubý domáci produkt v trhových cenách (v mil. Sk) – vývoj

Kraj, SR	1997	1998	1999	2000	Podiel kraja na HDP v %
Košický	89 800	103 000	109 200	124 665	14.1
Slovensko	686 100	750 800	815 300	887 198	–

Prameň: Štatistický úrad SR; vlastné prepočty.

Graf 2

Vývoj hrubého domáceho produktu (v mil. Sk)

V porovnaní s priemerom SR bol v Košickom kraji vyprodukovaný na 1 obyvateľa nižší hrubý domáci produkt ako priemer SR o 1,7 tis. Sk.

Tabuľka 5

Vývoj hrubého domáceho produktu v prepočte na 1 obyvateľa (v Sk)

Kraj, SR	1997	1998	1999	2000	Rozdiel +, – oproti priemeru SR
Bratislavský	258 400	281 500	311 700	339 441	163 204
Trnavský	135 500	143 900	153 900	166 727	2 509
Trenčiansky	117 900	127 400	136 400	141 010	-23 208
Nitriansky	104 200	115 100	127 500	143 106	-21 112
Žilinský	106 400	116 600	122 500	136 994	-27 224
B. Bystrický	116 100	125 300	137 700	146 463	17 775
Prešovský	83 800	90 900	100 000	102 870	61 348
Košický	118 200	135 100	142 900	162 482	-1 736
<i>Slovensko</i>	<i>127 400</i>	<i>139 300</i>	<i>151 100</i>	<i>164 218</i>	–

Prameň: Štatistický úrad SR; vlastné prepočty.

Z analýzy vývoja makroekonomických ukazovateľov vyplýva, že v podiele hrubej pridanej hodnoty je Košický kraj v rámci SR na 2. mieste (14 %). V podiele hrubej pridanej hodnoty na 1 obyvateľa bol kraj na 3. mieste, avšak tento podiel bol nižší ako priemer za Slovenskú republiku. Odvetvia: ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba a stavebníctvo dosiahli podiel len 12 % z hrubej pridanej hodnoty SR.

Celková hrubá pridaná hodnota za Košický kraj v rokoch 1996 – 2000 sa zvýšila o 54 % (SR o 47 %), avšak klesal podiel odvetví: ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba a stavebníctvo, naopak stúpala podiel odvetví poskytujúcich služby (obchod, hotely, reštaurácie, telekomunikácie, peňažníctvo, poisťovníctvo, iné trhové služby).

Z uvedeného rozboru vyplýva, že je potrebné previesť hlbšiu analýzu a na-
vrhnúť prioritné smery rozvoja štruktúrnych zmien tak, aby sa v budúcom obdo-
bí v tomto regióne zvýšila zamestnanosť.

3. Priemyselná výroba

Dôležitým ukazovateľom úrovne priemyselnej výroby sú tržby za vlastné
výkony a tovar v priemysle. Košický kraj sa na tržbách za vlastné výkony a tovar
SR v roku 2002 podieľal 12,4 % a svojím objemom 138,1 mld Sk tvorí osminu
celoslovenského úhrnu. V medzikrajovom porovnaní má druhý najvyšší podiel
vo vybraných ukazovateľoch (tržby, produktivita práce, priemerná mesačná
mzda) za Bratislavským krajom. Takmer 85 % krajských tržieb zrealizovali pod-
niky spracovateľského priemyslu, z toho viac ako polovicu výrobcovia kovo-
vých výrobkov, jedenástinu výrobcovia elektrických zariadení a dvanástinu vý-
robcovia potravín. Najväčší medziročný nárast tržieb za vlastné výkony a tovar,
a to o tretinu zaznamenali výrobcovia výrobkov z gumy a plastov, o štvrtinu vý-
robcovia elektrických zariadení a nekovových výrobkov.

Tabuľka 6

Štruktúra priemyselnej výroby v roku 2002 – Košický kraj

Územie, odvetvie ekonomickej činnosti	Tržby za vlastné výkony a tovar		Tržby z predaja na vývoz (tis. Sk)	Priemerný počet zamestnancov (fyz. osoby)	Priemerná mesačná mzda (Sk)
	2002 (tis. Sk)	index ¹⁾ 2002 2001			
Kraj spolu	120 000 903	105.9	69 779 619	52 122	17 024
Ťažba nerastných surovín	1 473 772	69.8	204 442	1 648	15 569
Spracovateľský priemysel	101 976 407	105.7	69 558 994	44 213	17 158
v tom:					
výroba potravín	8 594 518	102.2	632 656	4 313	12 376
textilná výroba	345 248	119.5	270 272	1 197	9 047
odevná výroba	994 675	112.7	774 748	2 910	8 125
spracovanie dreva	240 532	93.9	154 946	320	9 213
výroba papiera, tlač	4 907 027	102.1	3 897 666	1 247	14 856
výroba chemických výrobkov	4 576 197	80.7	2 731 580	1 146	17 494
výroba výrobkov z gumy a plastov	1 022 192	133.3	166 244	481	14 938
výroba nekovových výrobkov	5 258 084	124.2	1 334 768	2 480	18 335
výroba kovov	56 145 067	109.5	45 470 397	16 576	23 665
výroba kovových výrobkov	1 934 274	80.4	1 015 673	1 631	12 505
výroba strojov inde nezaradená	7 182 015	90.3	5 113 924	5 564	14 790
výroba elektrických strojov inde nezaradená	8 534 157	125.3	7 654 064	4 286	13 038
výroba presných prístrojov	332 938	81.6	48 145	266	13 889
výroba dopravných prostriedkov	529 087	107.8	165 037	758	10 442
výroba nábytku inde nezaradená	179 043	77.9	81 413	304	9 338
Výroba a rozvod elektriny, plynu, pary a vody	16 550 724	114.1	16 203	6 261	16 462

Priemyselná výroba má v jednotlivých okresoch Košického kraja tradície, pričom rozhodujúce zastúpenie má najmä v meste Košice. Z hľadiska objemu výroby i počtu pracovníkov *najvýznamnejším priemyselným odvetvím je výroba kovov* v U. S. Steel, s. r. o., Košice (plechy, konštrukčné, vysokopevné ocele, oceľové rúry, radiátory a iné) v okrese Košice II. Značná časť produkcie smeruje na export, ktorý je však ovplyvňovaný vývojom dopytu a ponuky na svetových trhoch. Na výrobu plechov nenadväzuje finálna výroba.

Ďalším dôležitým odvetvím je *strojárstvo*, ktoré má väčšie alebo menšie zastúpenie v každom okrese. Strojárstvo je reprezentované v kraji najmä podnikmi: VSS, a. s., Košice, kde štruktúru výroby tvoria cisternové automobily, autodomiešavače betónu, účelové vozidlá, chemické aparáty, tvárniace stroje, prevodové zariadenia a metalurgické výrobky. Bola zavedená výroba prepravníkov pohonných hmôt a vody na báze nerez, ktorá patrí medzi najmodernejšie v strednej Európe; CASSPOS, a. s., Michalovce, výrobca potravinárskych strojov a náradia; VSŽ Inžiniering, s. r. o., Košice, konštrukcia a výroba náhradných dielov, zariadení a odliatkov pre hutnícky priemysel; VSŽ Kovostroj, s. r. o., Dobšiná vyrába pozinkované pásy, profily pre sadrokartóny a okná, vzduchotechniku, izolačné panely a chladiče; EMBRACO Slovakia, s. r. o., Spišská Nová Ves, výrobca hermetických kompresorov pre chladiace a klimatizačné zariadenia; BMZ, a. s., Spišská Nová Ves, výrobca stavebných a banských strojov (výroba magnetických separátorov); Vagónka, a. s., Trebišov, ktorá vyrába kontajnery a opravuje železničné vozne; Prako-Príruby, s. r. o., Prakovce, kde sa vyrábajú kovové výrobky. Ostatné strojárne podniky majú regionálny význam.

Odvetvie elektronického priemyslu zaujíma nielen v hospodársky vyspelých, ale dnes už aj v dynamicky sa rozvíjajúcich menej rozvinutých krajinách jedno z významných strategických miest v štruktúre priemyslu. V Košickom kraji je zastúpená hlavne výrobou elektrických strojov a prístrojov, ktoré vyrábajú firmy Sy Wiring Technologies Slovakia, s. r. o. (bývalý Siemens) a firma BSH Drives and Pumps, s. r. o., Michalovce. Sú to elektromotory do automatických pračiek, do umývačiek riadu, do sušičiek a na výrobu autokabeláže a autopríslušenstva. Výrobu a vývoj elektrotechnických prístrojov vysokého a nízkeho napätia zabezpečuje akciová spoločnosť SEZ Krompachy a výrobu a montáž výrobkov a zariadení spotrebnej elektroniky Matsushita Audio Video Slovakia, s. r. o., Krompachy.

Ťažobný priemysel v kraji sa viaže na miesto výskytu nerastných surovín. ŽELBA, a. s., Spišská Nová Ves vyrába medený koncentrát na báze spracovania druhotných surovín s obsahom medi a ťaží a upravuje železné rudy. Odštiepné závody v Rudňanoch, Slovinkách, Smolníku a v Nižnej Slanej v dôsledku útlmu banskej činnosti sa orientujú na strojársku výrobu a na stavebné a drevospracujúce práce.

Priemysel palív a energetiky má zastúpenie v okresoch Michalovce, Rožňava, Košice. V elektrárnach I a II Vojany, a. s., sa zabezpečuje výroba elektrickej energie v súlade s potrebami slovenskej energetickej sústavy. Slovenský plynárenský priemysel s odštepými závodmi v Košiciach, Michalovciach a v Poprade zabezpečuje prevádzku vysokotlakých, strednotlakých a nízkotlakých plynovodov a regulačných staníc. Prostredníctvom závodov divízie Slovtransgaz vo Veľkých Kapušanoch, v Jablonohe nad Turňou a Rožňave zabezpečuje tranzit zemného plynu a prevádzku kompresorových staníc tranzitného plynovodu. Slovenské elektrárne, a. s., Tepelná energetika v Košiciach má ako hlavnú činnosť výrobu elektrickej energie, výrobu a rozvod tepelnej energie pre mesto Košice.

NAFTA Východ, a. s., Michalovce zabezpečuje geologické a prieskumné práce a ťažbu živíc najmä v okrese Michalovce a Trebišov.

Hutníctvo neželezných kovov reprezentuje Kovohuty, a. s., Krompachy s výrobou rafinovanej medi.

V štruktúre hospodárstva kraja má veľký význam *chemický priemysel*. Patrí sem Chemko, a. s., Strážske. Hlavným predmetom jeho činnosti je výroba základných výrobkov anorganickej a organickej chémie, prísad do polymérov, formaldehydu a výroby cyklohexanónu.

Priemysel celulózy a papiera je zastúpený v okrese Rožňava. Podnik SCA Hygiene Products, s. r. o., Gemerská Hôrka je firma so 100 % zahraničnou účasťou (je súčasťou nadnárodného holdingu SCA). Firma je zameraná na produkciu dámskych hygienických výrobkov, pričom exportuje 94 % svojej výroby. Domitri, s. r. o., Gemerská Hôrka zabezpečuje ručné balenie dámskych hygienických vložiek vyrobených v SCA a spracúva plastové odpady. Výrobu bezdreviťého papiera, školských zošitov a obrúskov zabezpečuje SHP Slavošovce, a. s.

Drevospracujúci priemysel má finálnu výrobu sústredenú najmä v Spišskej Novej Vsi, kde sa v Novom domove Holding, a. s., vyrába široký sortiment nábytku a v Kráľovskom Chlmci sa vyrábajú gaučové súpravy. V menších drevárskych firmách, ako sú Dýha Tirola, s. r. o., Moldava nad Bodvou, Pilvud, s. r. o., Spišská Nová Ves, Eurodreveník, s. r. o., Žehra, Drevobal, a. s., Streda nad Bodrogom, Medzevská drevárska fabrika, s. r. o., Medzev sa zabezpečuje výroba výrobkov z dreva, piliarska výroba a stavebno-stolárska výroba. Vzhľadom na významné zdroje drevnej hmoty v Košickom kraji je finálna drevospracujúca výroba relatívne málo zastúpená.

Spotrebný priemysel (textilný, odevný, obuvnícky a výroba koženej galantérie) je umiestnený najmä v Michalovciach, Spišskej Novej Vsi, Rožňave a Sobrancech. Významný je odevný a konfekčný priemysel, ktorý sa nachádza v Michalovciach, ZEKON, a. s., a výrobné družstvo ODETA, ktoré šijú pracovné odevy, vychádzkové nohavice a konfekciu. Firmy F-Market, s. r. o., Overall, s. r. o.,

a OZKN-LT-SN, s. r. o., v Spišskej Novej Vsi zabezpečujú šitie pracovnej konfekcie, odevov a výrobu pletenej bielizne. Gemtex, a. s., Rožňava so 100 % zahraničnou účasťou (Schiesser Eminence holding AG, Švajčiarsko) je zameraná na textilnú výrobu a v posledných troch rokoch zvýšila počet zamestnancov až na 665 (31. 12. 2002). V Košiciach je odevný priemysel zastúpený a. s. Kodex Plus, ktorá vyrába pracovné odevy a výrobným družstvom Módna tvorba, ktoré šije konfekciu na zákazku. Obuvnícka výroba je zastúpená v JAS Export, s. r. o., Sobrance, a Spasa, s. r. o., Spišská Nová Ves, kde sa šijú zvršky na športovú obuv. Výrobu a predaj koženej galantérie zabezpečuje Imbiz Group v Spišskej Novej Vsi.

Polygrafický priemysel v Košiciach reprezentujú Východoslovenské tlačiarne, a. s., ktoré zabezpečujú výrobu periodickej a neperiodickej tlače, vydávanie neperiodických publikácií v slovenskom jazyku a v cudzích jazykoch pre domáci trh i vývoz do zahraničia, ako aj výrobu náhradných dielov strojov a zariadení pre polygrafickú výrobu.

Potravinársky priemysel má významné zastúpenie najmä v mestách Košice, Michalovce a Spišská Nová Ves. V menšom meradle je rozmiestnený aj v ostatných okresoch.

Medzi najvýznamnejšie podniky kraja patrí FRUCONA, a. s., Košice, MEDEA, a. s., Košice, Ryba, s. r. o., Košice, Zempmilk, a. s., Michalovce, MPC, a. s., Spišská Nová Ves, Agro Holding, a. s., Trebišov, Palma Agro, a. s., Sečovce, Rokosan, s. r. o., Sečovce, Michalovské pekáreň a cukráreň, a. s., Mäso Zemplín, a. s., Michalovce, Hydina ZK, a. s., Košice, MäsoSpiš, s. r. o., Spišská Nová Ves a pekáreň Hronec, s. r. o., Rožňava.

4. Prioritné smery rozvoja štruktúrnych zmien v priemysle kraja

Pri predpokladanej priamej účasti štátu, miest a zahraničných investícií sa štruktúrne zmeny budú sústreďovať na:

- zriaďovanie nových podnikateľských aktivít v kraji vytváraním bezcolných zón (Košice Pereš – letisko, Veľké Kapušany, Sobrance) vo väzbe na predpokladanú tranzitnú dopravu (preprava tovaru) v smere východ – západ;
- vybudovanie I. etapy priemyselného parku Košice Pereš – letisko na výmere 34 ha s nákladom 180 mil. Sk pri predpoklade zabezpečenia 3 400 pracovných príležitostí; v priemyselnom parku bude možnosť umiestnenia zariadení ľahkého priemyslu, špičkových technológií, skladov, výrobných služieb v kombinácii so zariadeniami terciárneho a kvartérneho sektora;
- pokračovanie ťažby zemného plynu, gazolínu, propán-butánu v lokalitách okresu Michalovce a Sobrance (Trhovište, Senné, Ptrukša, Stretava, Bánovce nad Ondavou);

- ťažbu a úpravu ostatných nerastov so zameraním na rast ťažby vápenca, Mg stavív, cementu, rast ťažby a úpravy soli, ťažba mastenca a striebra;
- lepšie využitie vybudovaných kapacít potravinárskeho priemyslu, najmä v okrese Košice IV, Košice-okolie, Trebišov a Michalovce;
- modernizáciu výroby kovov s vyššou orientáciou na zušľachtenie a antikoróziu úpravu plechov s uplatnením najmä v automobilovom priemysle;
- reštrukturalizáciu drevospracujúceho priemyslu s cieľom zvýšiť finalizáciu výroby a výroby polotovarov s vyššou pridanou hodnotou, predpokladá sa inovácia výroby nového nábytku na báze konkurencie schopnosti výrobkov z masívneho dreva;
- modernizáciu výroby a rozvodu elektriny, pary a plynu so zameraním na ochranu životného priestoru v elektrárni Vojany, na prípravu a realizáciu nového zdroja paraplynového cyklu v Košiciach;
- reštrukturalizáciu textilného, odevného a obuvníckeho priemyslu s cieľom lepšie sa prispôbiť módnym trendom a uplatniť sa na tuzemských i zahraničných trhoch;
- modernizáciu strojárskej výroby a výroby elektrických strojov a prístrojov;
- modernizáciu priemyslu papiera a celulózy s cieľom rozšíriť sortiment a inovovať program.

Celkove možno konštatovať, že štruktúra priemyslu je diverzifikovaná, ale nie vo všetkých okresoch. Predpokladá sa, že dominantné postavenie si naďalej udrží mesto Košice. Osobitnú pozornosť bude potrebné venovať rozvoju:

- novovytvorených okresov Gelnica, ktorý je postihnutý konverziou zbrojárskej výroby, a Sobrance, kde je najslabšie rozvinutá priemyselná základňa; v týchto okresoch je nevyhnutná podpora malého a stredného podnikania na vytvorenie diverzifikovanej štruktúry hospodárstva;
- okresu Rožňava, ktorý je postihnutý útlmom ťažobného priemyslu;
- okresu Trebišov, ktorý je orientovaný prevažne na potravinársky priemysel s väzbami na poľnohospodársku prvovýrobu;
- západnej časti okresu Gelnica, severozápadnej časti okresu Košice-okolie a severovýchodnej časti okresu Sobrance, kde nie je vybudovaná žiadna ekonomická základňa.

Záver

Priemyselná výroba má v jednotlivých okresoch Košického kraja isté tradície, no rozhodujúce zastúpenie má najmä v meste Košice.

Z hľadiska objemu výroby i počtu pracovníkov najvýznamnejším priemyselným odvetvím je výroba kovov v U. S. Steel, s. r. o., Košice (plechy valcované

za tepla, za studena, špeciálne upravované plechy, konštrukčné, vysokopevné ocele, oceľové rúry, radiátory a i.) v okrese Košice II. Značná časť produkcie smeruje na export, ktorý je však ovplyvňovaný vývojom dopytu a ponuky na svetových trhoch. Na výrobu plechov nenadväzuje finálna výroba. Na odstránenie závislosti hospodárstva kraja i zamestnanosti od rozhodujúceho výrobcu je potrebná väčšia diverzifikácia výroby, rozvoj konkurencieschopných odvetví bez negatívnych vplyvov na životné prostredie, a to nielen na báze jestvujúcich vzdelávacích inštitúcií a vedeckovýskumnej základne v meste Košice, ale aj vysokoškolsky vzdelaných zdrojov pracovných síl a priemyselnej infraštruktúry v okresoch kraja.

Postupne sa zvyšuje objem zahraničných investícií, ktorý smeruje aj do mokošických okresov Košického kraja, predovšetkým do výrobných odvetví. Vstup investícií zlepšuje ekonomickú situáciu firiem, získavajú sa finančné prostriedky na modernizáciu a nové technológie, zvyšuje sa konkurencieschopnosť a odbyt produkcie. Intenzívnejšie sa rozvíja elektrotechnický priemysel (v okresoch Michalovce, Spišská Nová Ves, Košice-okolie), stabilizoval sa strojársky priemysel, z významnejších odvetví v okresoch má zastúpenie papierenský, potravinársky, drevospracujúci a textilný priemysel.

Z hľadiska vlastníctva firiem rozhodujúce postavenie majú malé, resp. stredné subjekty v súkromnom vlastníctve. Ich rozvoj v kraji podporuje vytvorená sieť poradenských inštitúcií a postupné zriaďovanie inkubátorov. Budúcnosť rozvoja ekonomického potenciálu je najmä v podpore rozvoja malého a stredného podnikania.

Literatúra

- [1] BUČEK, M.: Regionálna politika a jej nástroje v období transformácie v Slovenskej republike. *Región a verejná správa*, 1998, č. 3, s. 15 – 27.
- [2] IVANIČKOVÁ, A.: Tendencie regionálneho rozvoja Slovenska v kontexte európskeho priestorového usporiadania. Bratislava: VÚNH Ekonomickej univerzity v Bratislave 2001.
- [3] KOLEKTÍV: Zmeny a doplnky územného plánu veľkého územného celku Košického kraja. Košice: URBI 2003.
- [4] Košický samosprávny kraj: Analýza sociálno-ekonomickej situácie Košického samosprávneho kraja. Košice 2002.
- [5] THIERSTEIN, A. – EGGER, U. K.: Integrovaná regionálna politika: skúsenosti zo Švajčiarska. In: Postavenie a úlohy štátu pri podpore regionálneho rozvoja. Bratislava: UVS 2000, s. 45 – 56.